

Kees Quirijns

Roze zeemleer

De nadagen van het ancien régime
Over fetisjisme, Gallische ziekte
en de terreur van Robespierre

PAPIEREN TIJGER

Inhoud

1	Het weerzien van twee oorlogshelden	7
2	Ontmoeting met de Jezus Christus uit Atrecht	30
3	Twee schoten in de mist	70
4	Een schranspartij van de Koning, de begrafenis van Mirabeau en La fuite de Varennes	91
5	De muzikale gast uit Wenen in Versailles	108
6	Arrestatie van La Fayette door Oostenrijk	127
7	De Oranjes zijn niet uit te roeien, het zijn net brandnetels in de achtertuin	142
8	Op reis naar Amsterdam en bezoek aan Hébert in Parijs	148
9	Arrestatie en berechting	186
10	Schuld en boete	221
11	Het wonder van de amnestie	231
12	Verhalen uit de gevangenis	236
13	De mijlpalen van de Morbus Gallicus	243
—	Intermezzo	260
14	Wahrheit und Dichtung	265
—	Epiloog	287

1 Het weerzien van twee oorlogshelden

's Ochtends om zeven uur werd Gérard *Comte* de Ch. wakker. Hij hoorde het schuren langs de walkant, het gerinkel van kettingen, korte bevelen en waarschijnlijk het uitbrengen van de loopbrug. Hij schoof een gordijn weg voor de patrijspoort zodat het zonlicht in zijn hut naar binnenviel. Aan stuurboord zag hij een rivier en hij herinnerde zich dat ze aan bakboord waren gemeerd, op de Seine ruim voor Parijs. Na tien jaar was hij weer in Frankrijk, onderweg naar de hoofdstad.

Hij stapte uit zijn bed en zag de twee brieven liggen die de Franse consul in Dakar hem had laten brengen. Hoewel hij de afzenders al wist, bekeek hij de stempels en lakzegels. De eerste brief was gericht aan de adelborst der eerste klasse aan boord van Zijne Majesteits fregat *Jupiter*. Met drie masten en tweeënzestig zware kanonnen van zes centimeter was dit zwaarbewapende fregat de trots van de Franse Koninklijke Marine. De tweede was van zijn vader uit Normandië. Iedere avond op zijn reis van Dakar naar Parijs had hij de brieven gelezen. Sinds hij in Zuid-Carolina aan boord was gegaan, had de reis uit Amerika ruim acht maanden geduurd. Ze waren voorzichtig langs de kust van Cuba naar Frans-Guyana gevaren. Voorzichtig omdat de oorlog tussen Frankrijk en Engeland weliswaar voorbij was, maar op zee zouden nog altijd Engelse marineschepen naar Amerikanen en hun bondgenoten zoeken.

De commandant van het fregat had de zuidelijke route langs Brazilië genomen. Van daaraf waren ze ruim voor Kaap de Goede Hoop, richting de Walvisbaai, be-

hoedzaam kruipend langs de westkust van Afrika door de Golf van Bonny en de Baai van Benin naar Dakar gevaren om daar enkele weken op de rede te liggen. In Dakar merkte Gérard dat er grote onrust heerste in Frankrijk. De schulden van het koninkrijk waren groot en er heerste in grote delen van het land hongersnood. Bovendien had de oorlog in Amerika miljoenen *livres* gekost. Op 8 mei 1788 wilde de minister van Financiën de invloed van de parlementen beperken en de macht van de Koning vergroten. Dit mislukte en daarom, voor het eerst in honderdvijftig jaar, had Lodewijk XVI de Staten-Generaal bijeengeroepen. De parlementen, dertien in getal, werden bestuurd door uiterst behoudende adel die uit waren op eigen voordeel en vaak een brandhaard van verzet waren tegen de monarchie. Gérard wist dit van zijn vader die, hoewel koningsgezind, in het parlement van Normandië had gezeten.

In juni 1788 voer Gérard op de Jupiter richting Parijs, het eerst traject zeilend, het laatste deel gejaagd door twintig paarden. Het viel Gérard op dat het water in de Seine heel wat lager stond dan vroeger. Lodewijk XVI zat nog in Versailles, maar in Parijs was het al maanden onrustig.

Gérard voelde de onrust terwijl hij voor de spiegel van zijn hut stond om zich te scheren. Behoedzaam legde hij zijn pruik over de standaard. Daarna haalde hij uit een porseleinen flesje een kleine hoeveelheid geparfumeerd poeder, snoof met een zeker welbehagen de geur op en schudde het over z'n pruik. Vervolgens kleepte hij zich aan, de strakke witte broek van het zomertenuet, met het witte gelubde hemd. Daarover een donker vest en zijn ponjaard waarbij de kettingen vlak

bij de knie vielen en de riem laag over de heupen met rechts de holster waarin zijn pistool. Over alles heen de halflange felblauwe marinejas met een gouden galon over de manchetten en op zijn borst twee onderscheidingen uit Amerika. Hij zette zijn driekantige blauwe steek op, trok daarna zijn zwartleren laarzen aan en pakte zijn lange verrekijker in zijn linkerhand. Daarna las hij voor de zoveelste maal de officiële brief.

Geachte Comte de Ch., adelborst der eerste klasse,
Wanneer u de Jupiter verlaat staat er op de kade een koets voor u klaar, waarin een koerier van de admiraliteit. De koetsier weet waar mijn hoofdkwartier is en zal u daarheen brengen.

Ik groet u zeer,
Was getekend generaal La Fayette.

Hierna ging Gérard naar boven en zag een koets met twee paarden op de kade staan. Hij gaf de gezagvoerder, een jonge marine-overste, een hand en liep naar de loopplank.

‘Ik laat U overfluiten,’ riep deze.

‘Dat hoeft niet, te laag in rang,’ antwoordde Gérard, maar er werd al hoog en schril gefloten.

‘Adjudant de Ch.,’ riep de overste nog.

Boven de Seine hingen hoge schapenwolken en de temperatuur liep op. Een bedelaar waagde zich naast het rijtuig, maar de koetsier sloeg hem met de zweep weg. Gérard stapte in en voelde de bedompte en warme lucht die in de ruimte hing. Hij zag een lange magere man met een hoge zijden hoed en zwarte kleding

waarbij de hagelwitte kniekousen afstaken. Waarschijnlijk een hoge ambtenaar bedacht Gérard voordat hij hem aansprak. ‘Goede vriend’ sprak hij hem toe; niet ‘beste vriend’ wat geringschattend zou klinken, en dat wilde de graaf vermijden: ‘Goede vriend, waar brengt u mij naar toe?’

‘Naar de *École Militaire* in Parijs, commandant.’

Gérard lachte, ‘Ik heb de laagste officiersrang, adelborst der eerste klasse, zoals u kunt zien ben ik bewaarend met slechts een ponjaard en nog geen sabel.’

‘Maar U werd volgens mij zojuist overgefloten,’ riposteerde de lange magere man, terwijl hij zijn hoed afnam waardoor zijn korte grijze pruik tevoorschijn kwam.

‘Het was een grapje van de commandant, mijn naam is De Ch.’

‘Comte de Ch. en mijn naam is Robineau, Jean-Luc Robineau, eerste koerier¹ van Zijne Majesteit.’

De koets schudde op de keien van de weg langs de Seine. De koetsier sloeg met zijn zweep, de paarden zetten een draf in waardoor de koets nog meer ging schudden. Gérard zag het zonlicht spelen langs de nog rustige Seine, hij sloot z’n ogen en gaf zich aan gedachten over.

Zuid-Carolina. Hij logeert er bij de gouverneur. Het laatste jaar van zijn verblijf in de VS is hij vaak op de werf van Charleston tijdens reparaties aan de Jupiter. De werf ligt aan de tabaksplantage waar honderden slaven beginnen te werken voordat de zon opkomt. Soms

1 Persoon wiens werkzaamheden daarin bestaan dat hij maatregelen neemt voor iemands reis (logies bestelt, voor de bagage zorgt enz.), en hem daartoe vergezelt. (WNT)

zingen ze als hij op zijn paard langsrijdt, maar meestal werken ze hard en geruisloos door. Hij ziet hun bruine transpirerende ruggen als de opzichter met zijn bloedhond hem groet met zijn gebruikelijke verwelkoming ‘good morning sir, how are you?’ Hij groet terug en rijdt verder langs het suikerriet naar de rivier, waar zijn paard afdaalt en drinkt van het heldere water. Verderop ziet hij halfnaakte vrouwen wassen en boenen op een stuk rots. Hij rijdt ruim dertig kilometer door de plantages en ziet overal negers die plukken, rooien of de grond omwoelen met schoppen. Het wordt alsmaar warmer, tot de hitte trilt boven de gewassen en de hemel koper kleurt.

Van veraf hoorde hij een stem ‘Ik ben nog in dienst geweest van Zijne Majesteit Lodewijk XV,’ het was Jean-Luc.

‘Mijn vader was adjudant aan het hof in die tijd.’

‘Ik weet het, mijnheer, admiraal de Ch., een nobel en rechtvaardig karakter, dat waren prachtige tijden. Nu is er alleen onrust, hongersnood en opstand. Ook buiten Parijs. God alleen weet waar dit naartoe gaat, wat denkt U?’

‘Ik denk niet, Jean-Luc, maar één ding is zeker: we hebben de oorlog gewonnen van Engeland, samen met Amerika en de vrede is vijf jaar geleden getekend even verderop in Parijs. Ik was op de Jupiter bij Yorktown toen generaal Cornwallis zich overgaf in 1781. Hals over kop zijn ze met honderdduizend man naar hun onbetrouwbare eiland verdwenen en nog waren we als de dood dat we een Engels oorlogsschip zouden ontmoeten op onze weg hiernaartoe.’

‘Ik begrijp het, mijnheer, in 1763 hadden we al veel koloniën verloren aan de Engelsen. Het is de dood geworden van Lodewijk XV, men zegt de pokken, maar ik denk het verdrag van Parijs.’ Jean-Luc liet zijn stem dalen: ‘de Koning was lusteloos en zwijgzaam, hetzelfde geldt voor zijn kleinzoon² nu, er is geen geld meer, hij ziet geen uitweg.’

De koerier zuchtte diep, tranen glinsterden in zijn ogen. ‘Hoe ver is het nog naar Parijs?’ antwoordde Gérard; hij kende de klaagzangen van ambtenaren, voor hem telde alleen succes. Dat had hij van La Fayette geleerd tijdens zijn periode als adjudant van de generaal in Amerika. ‘Alleen overwinning interesseert mij en zelfs een gespeelde aftocht kan tot overwinning leiden,’ zei deze vaak. Vanmiddag zou hij hem weer ontmoeten na vier jaar.

‘Over vier uur zijn we bij de Pont Neuf daar steken we de Seine over dan is het een kwestie van minuten,’ sprak zijn reisgenoot hem toe en vervolgde: ‘bent U niet erg vermoeid van de reis?’

Buiten werd het warmer, er kwamen boten in zicht die waren beladen met groene kolen, aardappelen en onduidelijke gewassen. Boeren met petten op laveerden behendig met de zeilen, sommige kleinere vaartuigen werden geroeid en af en toe werd er een door een paard getrokken langs het jaagpad aan de overkant. De schepen die stroomafwaarts gingen, gleden spookachtig over het water en het leek alsof sommige met planken of meubelen geladen waren. Gérard vroeg zich af waar de schepen heenvoeren. Hij wist alleen dat het voedsel

2 Lodewijk XV overleed in 1774. De kroonprins, Lodewijk Ferdinand in 1765. Lodewijk XVI was de zoon van de kroonprins en werd koning in 1774.

naar de overvolle markten ging waar er door de handelaren om gevochten zou worden. Zo was het vroeger en zo zou het in de toekomst zijn.

Een enkele keer kwam er een koets of ruiter vanuit Parijs, de koetsiers gaven elkaar dan een groet met de zweep of een onverstaanbare schreeuw. Maar opeens verscheen er uit een zijweg een amazone in draf op een zwart rijpaard. Ze droeg een lichte hoed met bloemen, had een lange witte jurk, rijkversierd met fraaie borduursels aan, en had met beide benen links op het paard plaatsgenomen. Gérard ving een glimp van roze onder haar jurk op. Hooghartig keek ze naar de koets, waarin Jean-Luc een sissend geluid tussen zijn tanden maakte waar Gérard een kort Jezus Christus in beluisterde. Dit laatste verbaasde hem enigszins, maar hij dorst er niet naar te vragen. Terwijl hij met een glimlach antwoordde verdween de vrouw uit het zicht. Omkijken had geen zin, want het rijtuig had geen achterwaarts venster en zijn hoofd uit het open raam steken zou op zijn medepassagier een vreemde zo niet frivole indruk maken.

‘Het is de dochter van markies de Launois,’ zei Jean-Luc en wees naar een verafgelegen kasteel, ‘haar vader is lid van het parlement van Parijs.’

En zo ging het rijtuig voort, met iedere stap kwam Parijs dichterbij. Het tegemoetkomende verkeer nam toe, zelf werden ze af en toe ingehaald door ruiters en één keer zelfs door een vierspan. Wijzend op de gele kleuren met de posthoorn verduidelijkte Jean-Luc: ‘de postkoets uit Le Havre.’ Ondertussen zagen de landerijen langs de rivier er meer bewoond uit en wisselden de